

Mândru

DE MARAMUREȘ

Nr. 15 | iulie 2013

De la cea mai veche mărturie scrisă în limba română (*Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung* adresată lui „jupan Hanăș Begner”, judele Brașovului, 1521) timp de trei sute și mai bine de ani (1859, în Muntenia și 1862, în Moldova) pentru scrierea limbii române s-a folosit alfabetul chirilic.

De la Codicele de leud la primele traduceri cunoscute ale cărților de slujbă în limba română, Maramureșul și-a adus contribuție importantă la cultura scrisă a acestui Neam. Vă prezentăm o istorie a scrierilor în limba română din județul nostru.

Istoria scrierilor

DIN MARAMUREȘ

Prof. Marian Nicolae Tomi, în lucrarea „Începutul scrisului maramureșean” se leagă de existența și activitatea a două mănăstiri, cea de la leud și cea de la Peri (Ucraina), lăcașuri de cult și de cultură ce dispuneau și de tiparnițe, pe lângă acei călugări care copiau sau care întocmeau manuscrise cu multă trudă. Cea mai veche scriere românească a fost “Epistola Duminicii”. Această epistolă o regăsim în cuprinsul Codicelui de le leud. Tot la leud a mai fost descoperit un manuscris “Colegatul româno-slav”, care cuprinde însemnări din anul 1716. Se poate spune că în secolele XIV-XVII în Maramureș se scria și se citea românește, chiar dacă Codicele de la leud este scris cu caractere chirilice.

Alături de utilizarea în cancelariile domnești și în mănăstiri, limba slavonă a fost limbă de cult până la sfârșitul secolului al XVII-lea. În slavonă s-au copiat și reprodus primele cărți religioase românești, îndeosebi cele necesare oficierei slujbelor bisericești (evangelii, trioduri, molitvelnice, octoihuri, liturghiere etc.). Așa cum Țara Românească avea mănăstirea Bistrița, Moldova Neamț, Putna și Sucevița, în Maramureș, focarele de spiritualitate și cultură erau mănăstirile Ieud și Peri. La mănăstirea „Sf. Arhanghel Mihail” din Peri, înființată de Balc și Drag, descendenți din vechea familie a Drăgoșeștilor, la mijlocul secolului al XIV-lea, și, ajunsă, la 13 august 1391, la rangul de stavropighie (subordonată direct Patriarhiei de la Constantinopol) s-au tradus și copiat

cele mai vechi cărți românești: *Psaltirea Scheiană*, *Psaltirea Voronețeană*, *Codicele Voronețean* și *Psaltirea Hurmuzachi*, pe la sfârșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea.

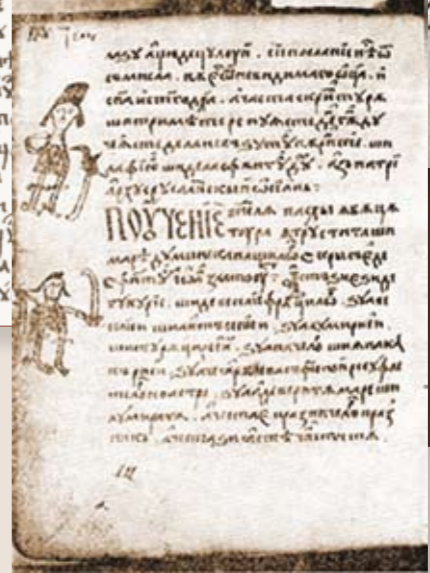
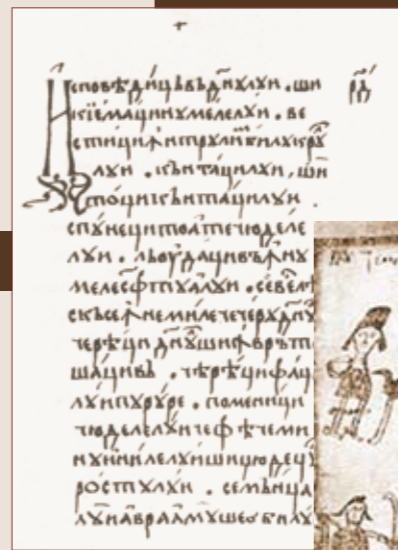
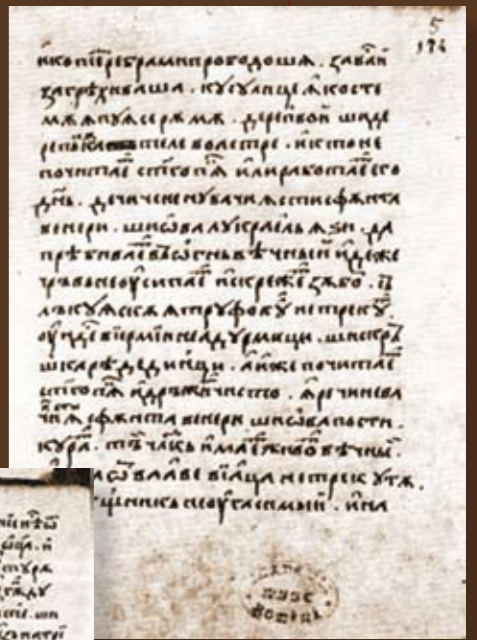
Potrivit specialiștilor, cu toate restricțiile impuse de stăpâniri vremelnice, între românii din Maramureș și cei din Moldova a existat o neîntreruptă legătură culturală și spirituală. Din Moldova soseau călugări în Maramureș atât pentru copiatul și legatul cărților, cât și pentru înființarea unor școli temporare.

Din Maramureș treceau munții în Moldova la studiu numeroși tineri, care, odată întorși acasă, deveneau preoți și călugări la biserici și mănăstiri. Colecțiile speciale ale bibliotecilor publice sau ale arhivelor

românești teaurizează în momentul de față aproximativ 2240 de manuscrise slavo-române. În Maramureș au fost semnalate 72 de manuscrise religioase, din care 17 sunt exemplare manuscrise sau copii ale unor cărți de ritual slavone.

De aceea, primele traduceri cunoscute ale cărților de slujbă în limba română sunt socotite textele maramureșene, manuscrise transmise, „botezate” după locul în care au fost descoperite sau după numele donatorilor: *Codicele Voronețean*, *Psaltirea Scheiană*, *Psaltirea Voronețeană* și *Psaltirea Hurmuzachi*. Autorii lor sunt originari din Maramureș, ceea ce explică fenomenul de rotacism: în cuvintele de origine latină litera n este înlocuită cu r.

Alături de inscripțiile de pe biserici și de cărțile bisericești păstrate, aceste texte vin să confirme un fapt indubitabil: maramureșenii au scris și au folosit chiar și în biserică, multă vreme, limba română. Sub dominația Episcopiei ucrainene de la Muncaci, limba română va fi înlocuită cu slavona, acest fapt nu a făcut decât să întârzie aproape trei veacuri afirmarea culturii românești din Maramureș. Primul act-diplomă în limba română a fost întocmit la 24 mai 1593, diplomă de împărțire a moșiei din Budești, a lui Pap Lazăr, către cei trei urmași ai acestuia.”

Textele maramureșene sau rotacizate

Codicele Voronețean, descoperit de prof. I. Crețu, în 1871 la mănăstirea Voroneț, a fost publicat în 1885, de G. Sbiera. Manuscrisul cuprinde partea de la sfârșitul Noului Testament și anume: Faptele Apostolilor de la cap. 18 până la sfârșit; 3 epistole: Epistola Sf. Iacob și cele două Epistole ale Sf. Apostol Petru. Manuscrisul este incomplet.

Psaltirea Scheiană își are numele de la cărturarul Sturdza Scheianu, care îl avea în biblioteca sa din Schei. Sturdza Scheianu a donat manuscrisul Academiei Române. Cuprinsul e format din Psalmii lui David și câteva cântări puse în Psaltire după textul Psalmilor: 8 cântări ale lui Moise, în care se cuprind: Rugăciunea Anei, mama proorocului Samuel, Cântarea lui Isaia proorocul, Rugăciunea lui Iona Proorocul, Cântarea Prea Sfintei de Dumnezeu Născătoare, după care urmează Rugăciunea proorocului Zaharia.

Psaltirea Voronețeană, descoperită de Simion Florea Marian, în 1882, la mănăstirea Voroneț, a fost dăruită Academiei Române de Dimitrie Sturdza. Manuscrisul este incomplet, dar cuprinde și textul slavon al Scripturii.

Psaltirea Hurmuzachi e numită astfel după numele donatorului, istoricul Eudoxiu Hurmuzachi. Ea are o deosebită importanță față de celelalte două, deoarece este considerată nu o copie, ci însuși manuscrisul original al traducerii din slavonă și reprezintă un alt text, diferite de acele după care s-a făcut traducerea din Psaltirea Scheiană și cea Voronețeană, deși e tradusă în aceeași regiune maramureșeană și în aceeași epocă.

CLINICA SOMEȘAN

*exceptionalul în servicii
medicale*

Nicolae TEREMTUȘ

O afacere în sănătate comportă un anumit risc. Este un domeniu sensibil, cu multe modificări legislative și unul care consumă foarte multe resurse. De aceea, cei care încearcă să dezvolte astfel de investiții fac parte din categoria "frumoșilor nebuni ai marilor orașe". De la începutul anului, Baia Mare are o alternativă la serviciile medicale de stat. Clinica Someșan s-a dovedit a fi soluția perfectă pentru servicii medicale de calitate, așa cum nu se găsesc în nordul țării.

Clinica oferă servicii medicale în aproape toate specialitățile și specializările medicale, are aparatură de ultimă generație, are medici specialiști, dintre cei mai buni în specialitățile respective, sunt și profesori universitari de la Cluj care vin pentru consultații și tratamente.

Clinica este o afacere de familie și a început cu mulți ani în urmă cons-

truția, edificarea actualei unități medicale. Primul pas a fost făcut de părinții administratorului Clinicii, Alexandru Someșan.

Mama acestuia este farmacistă și a pus bazele unei farmacii. În acei ani era destul de complicat să pornești la un drum nou, în zona medicală. Dar perseverența și profesionalismul și-au spus cuvântul și farmacia a devenit un punct de reper pe lista farmaciilor, nu

văzut undeva în străinătate, ci folosind lucrurile bune, dar și ideile familiei legate de un serviciu medical de excepție.

Tatăl lui Alexandru Someșan, constructor, a lucrat non-stop, mama, cea care a pus bazele celei mai bune farmacii din oraș, sora farmacistă, coordonatoarea celor două farmacii care există în momentul de față și Alexandru Someșan, administratorul Clinicii, au lucrat până au pus pe picioare noua unitate medicală.

Foarte mulți bani, multă muncă, dar și satisfacția unei reușite, coordonatele unei afaceri care și-a propus să ofere băimărenilor, maramureșenilor servicii medicale așa cum nu au avut încă în nordul țării.

"Ne-am dorit ca cei ce ne trec pragul să fie mulțumiți, să găsească la noi și alinare pentru suferință, dar și pentru suflet. Avem prețuri bune, competitive cu orice ofertă de pe piață, avem încheiat contract cu CAS și oferim totul, atât cât se poate. Trebuie să se știe că în Clinica noastră nu se dau bacșisuri, nu se stă la rând, atmosfera este plăcută"

a spus Alexandru Someșan.

numai din Baia Mare, chiar din această parte de țară. Dezvoltarea afacerii a venit ca o urmare firească. Copiii familiei Someșan, o fată specializată în farmacie și Alexandru Someșan, medic, au dorit să continue munca părinților, la un alt nivel.

Alexandru Someșan a văzut clinici private în toată lumea, a învățat din succesele altora și a dorit să deschidă o Clinică fără seamăn în Baia Mare. Nu după modelul

Consultații în Specialitățile:
Medicină internă,
Gastroenterologie, Cardiologie,
Alergologie și Imunologie
clinică, Pneumologie, Oncologie
Medicală, Endocrinologie,
Diabet și boli de nutriție,
Chirurgie Generală, Ortopedie
și traumatologie, Chirurgie
și ortopedie pediatrică,
Urologie, Nefrologie,
Neurologie, Oftalmologie,
ORL, Dermatovenerologie,
Hematologie, Pediatrie,
Obstetrică-ginecologie,
Recuperare, Medicina fizică
și balneologie, Psihiatrie,
Psihologie, Medicină generală și
de familie

Laborator de Analize Medicale
Hematologie, Coagulare,
Biochimie, Serologie,
Imunologie, Markeri virali,
Markeri endocrini, Markeri
tumoral, Alergeni, Biologie
moleculară, Toxicologie,
Microbiologie, Anatomie
patologică

**Radiologie și Imagistică
Medicală**

Radiologie convențională
digitală, Mamografie digitală,
Osteodensitometrie DEXA,
RMN 1,5T, Computer Tomograf,
Ecografie generală și specială

**Stomatologie Adulți și
Stomatologie Pediatrică**

INHALOSEDARE CHIRURGIE
ORALĂ ȘI MAXILO-FACIALĂ
RADIOLOGIE STOMATOLOGICĂ
DIGITALĂ

Balneofizioterapie

Electroterapie, Laserterapie,
Ultrasunete, Recuperare, Masaj
Servicii de: ECG de efort,
Monitorizare Holter, EEG, EMG,
Explorări funcționale complexe

Clinica este situată în cartierul Vasile Alecsandri, are o curte amenajată cu parcuri, este vizibilă, lângă Billa, iar cei care au nevoie de consultații și tratament, din Clinică pot intra în farmacia deschisă chiar în clădirea Clinicii. Altfel spus, servicii complete.

Povestea URIAȘILOR din Maramureș

“Uriășii trăiau demult. Ziceau bătrânii că, atâta erau niște oameni de mari, că unul s-a dus și i-a luat juninca de un an și ceva și și-o pus-o după cap, ca și cum ai mere cu un miel. Așa era demult, că atunci erau urieși. Așa spunea tatăl meu, care mai trăiește. Are lipsă trei ani dintr-o sută”.

Se spune că, în urmă cu 2000 de ani, Maramureșul ar fi fost locuit de uriași. O legendă veche vorbește despre uriașul Cingălău, “înalt cât vârful Pietrosu”, care avea o față frumoasă, pe nume Roza Rozalina. Chiar dacă păreau fioroși la înfățișare, acești uriași erau foarte blânzi și prietenoși. Într-o zi, Rozalina a întâlnit pe malul Izei un grup de oameni, pe care i-a luat acasă, crezând că sunt jucării. Apoi, ea s-a îndrăgostit de un bărbat, “căpetenia daco-romană Turda Robonban”. Bătrânul Cingălău a înțeles că i se apropie sfârșitul și că el va fi ultimul din această nobilă stirpe de uriași. A pus la cale nunta celor doi, iar Rozalina s-a rugat zi și noapte să nu mai fie o uriașă, ca să se poată uni cu alesul inimii sale. În cele din urmă, dorința i-a fost ascultată și a devenit o femeie obișnuită.

CETATEA CINGĂLĂULUI este o creație scrisă în stihuri populare de profesorul **Ion Bilțiu-Dăncuș** (1892-1952), pierdută după moartea autorului și regăsită în urmă cu 2 decenii de cunoscutul folclorist maramureșean Pamfil Bilțiu. Legenda versificată a uriașilor e captivantă, te fură de la primul până la ultimul rând:

*Și din tot neamul viteaz,
Cu cap mic, la minte treaz,
La trup ca munții cei 'nalți,
Șezând pe vârful de Carpați,
Toți piereau, frați după frați,
Nefiind de vremi iertați.
Și din tot neamul cel stins,
Ce n-a fost nicicând învins,*

*Numa' unul uriaș
Mai rămase ca urmaș.
Un moșneag ce dăinuia,
Mai bătrân decât vremea,
"Cingălău" se poreclea.
Mândră fetiță avea,
Ca bradul de mititea,
Rozalina se numea.
Cingălău tot stăpânea,
Până unde se vedea.
Toată Mara și Iza,
Tot Vișeu și Tisa.*

Făpturi mitice care au populat pământul înainte de crearea oamenilor propriu-ziși. Toponimia mitică românească atestă prezența lor în câteva zone arhaice ale țării: Peștera Uriașilor, Movila Uriașului, Mormântul Uriașului, Cetatea Uriașului.

(R. Vulcănescu, *Mitologia...*, 1987, p. 155).

În vremuri de demult, se zice că trăia în Cuhea (Maramureș) un uriaș. El avea o față tot uriașă pe care o chema Rozalia. Fata, într-una din zile, pribegi printre niște dealuri. Acolo, pe o pajiște întinsă, erau doi oameni, cu un plug cu patru boi. Fata crezu că sunt niște jucării și luă oamenii cu tot cu plug și cu boi în șurț – i-o dus la tătu-so:

– Uite, tată, ce jucării am găsit! Tatăl său îi zice:

– Nu-s jucării, dragă fată. Îs oameni și ei or stăpâni pământul de amu înainte. Noi, uriașii, ne-om zărăsti. Du-te și lasă-i acolo de unde i-ai luat, și pântru c-ai călcat pe acolo, locu s-a chema Rozavlea

(În Calendarul Maramureșului, 1980, p. 103, consemnată de Ileana Pop).

“Spuneau bătrânii de demult că la noi ar fi trăit ceva uriași. Spuneau că pe Șes, pe Troian, Între Groși și Suciul erau niște oameni foarte mari, față de cum suntem noi, cei de astăzi (...). S-a săpat acolo unde se zicea că trăiau și au găsit ceva cioburi, care, bag seama, că au fost ceva oale foarte mari în care se îngropau”

(P. Bilțiu, *Izvorul...*, 1999, p. 146, t. 118).

Numeroase legende vorbesc despre cetatea de la Oncești, ca fiind sălașul uriașilor (La Oncești s-au descoperit ruinele unei cetăți din timpul dacilor).

■ „Aici au stat, într-o cetate, aici, la noi” (P. Bilțiu, *Izvorul...*, 1999, p. 143, t. 113, Oncești, 1977);

■ “Uriășii au fost coala-n cetate. Așa spunea moșul” (idem, p. 144, t. 114);

■ “Uriășii erau aici, al Oncești, în locul care-i zic Cetățaua. De la Borcut meri pe un deluț rotund” (Idem, p. 145, t. 115).

■ “Uriășii trăiau demult. Ziceau bătrânii că, atâta erau niște oameni de mari, că unul s-a dus și i-a luat juninca de un an și ceva și și-o pus-o după cap, ca și cum ai mere cu un miel. Așa era demult, că atunci erau urieși. Așa spunea tatăl meu, care mai trăiește. Are lipsă trei ani dintr-o sută. Ziceau că tăiau copaci mari, și se puneau câte trei-patru uriași la un lemn și trăgeau uriașii ca boii. Și din trei lemne au făcut un perete de casă” (P. Bilțiu, *Izvorul...*, 1999, p. 145, t. 116, de la Pălăguța Iurca, 65 ani).

Anual, la Rozavlea, are loc Festivalul ce poartă numele fetei de uriașului Cingălău, Roza Rozalina.

Cățarate în „creierii munților”, izolate complet, fără nicio urmă de civilizație. Pe scurt, cătunele maramureșene, ultima urmă a unei lumi dispărute. Maramureșul primordial și sălbatic.

Maramureșul sălbatic

Plaic, Uloha, Întrerâuri, Preluca, Glod, Slătioara... Câteva „mostre” de istorie autentică maramureșeană. Maramureșul adevărat înseamnă și civilizație, dar și lipsa ei. Astăzi, în mileniul III, avem încă zone neatinse de modernitate, în care se poate ajunge doar cu piciorul sau cu sania.

Maramureșul are cătunul cel mai „cocoțat” pe munți, Uloha, care aparține de comuna Poienile de sub Munte și se află la 1590 m. Înaltelor cătune din Poieni li se adaugă o serie de grupuri de case din Borșa și Baia Borșa, printre care se remarcă Pietroasa și Fruntea lui Bartu, ambele ajungând pe la 1.200 de metri. Din cauza altitudinii și a drumurilor abrupte, se poate ajunge doar cu sania. „Parcul auto” al localnicilor. Poștașul nu urcă niciodată până acolo. Nu există doctor, preot sau învățător. Cele aproximativ 50 de familii din Uloha trăiesc simplu și sănătos. Cultivă câte ceva, deși pământul nu e fertil și s-au obișnuit să se întâlnească mai degrabă cu ursul decât cu câte vreun vecin.

Aici, ciobanii știu încă să facă focul fără chibrituri, cu piatră, pilă și iască.

Alt cătun, altă poveste... aspră. Aspra. Aparține de Vima Mică. Și ei, ca să

Preluca Nouă, cătunul cu cele mai frumoase așezări din țară

ajungă în sat trebuie să străbată kilometri buni, pe jos. În total, doar vreo 20 de case sunt locuite, iar singurul loc unde se mai întâlnesc oamenii e la... biserică. De fapt, la biserici, pentru că așezarea are trei lăcașuri de cult.

Însă cătunele izolate nu sunt neapărat situate la zeci de kilometri de oraș. Situat la doar 30 de kilometri de Baia Mare, satul „Întrerâuri” pare o oază sălbatică în tăvălugul urbanizării. O comunitate cu nici 100 de suflete, „împietrită” de vreme și „izolată” în munți. O altfel de lume, care trăiește fără magazin, telefonie, cămin cultural etc., situată la vreo 15 kilometri de centrul de comună-Coaș. Un drum prin pădure, care iarna e aproape imposibil de parcurs. Deși

situat la o aruncătură de băț de Baia Mare, cătunul pare desprins din perioada interbelică. La școala mică, dar cochetă, elevii pot fi numărați pe degetele de la două mâini. În total, numărul caselor din sat nu sare de 40, așa era și înainte de Revoluție, așa e și acum.

Oficialii primăriei spun însă mândri că, încet-încet și populația satului rămâne constantă și întinerește ca medie de vârstă. Bătrânilor le iau locul familii tinere, care se mută din hărmălaia orașului, măcar în weekend, în această localitate.

Și nu putem uita, desigur, Preluca Nouă, cu legenda lui potrivit căreia ar fi fost înființat de un călugăr. Cătunul apare oficial în lista celor mai frumoase așezări din țară.

Înaltelor cătune din Poieni li se adaugă o serie de grupuri de case din Borșa și Baia Borșa, printre care se remarcă Pietroasa și Fruntea lui Bartu, ambele ajungând pe la 1.200 de metri.

DE MARAMURES
Gazeta

Baia Mare, Bd. Traian 23/9
Tel. 0728-836 348, 0362-401 332
fax 0362-401 331
www.gazetademaramures.ro

Fondator
Dan **PÂRCĂLAB**

Director general
Ioana **LUCĂCEL**

Redactori
Mircea **CRÎȘAN**

Foto
Silviu **GHEȚIE**

IT/DTP
Ada **FONAI**

Măiestria meșterilor tradiționali

În casele maramureșenilor, fiecare obiect are un ritual și o simbolică. Fie obiecte de uz casnic, fie podoabe, fie unelte de lucru, toate au sigiliul Maramureșului și al simbolurilor ancestrale. De la cana și blidul de lut, de la cerga de pe pat și până la cămeșa de sărbătoare, de la lingura de lemn până la monumentala poartă, toate aceste obiecte sunt o exprimare a frumosului și a spiritualității din sufletul moroșanului.

SCULPTURA

Ne aflăm în țara lemnului, așa că sculptatul în lemn e la loc de cinste printre meșteșugurile tradiționale.

Nu puțini țărani au fost meșterii propriilor case. Unii s-au ridicat și au devenit meșteri de biserici și de porți, sculptura în lemn împodobind capetele grinzilor de la case, ancadramentele ușilor și ale ferestrelor, cerdacele, stâlpii porților. Dovezi vii ale lemnului se văd pe Valea Cosăului, Valea Izei și Valea Marei. Sunt porțile gospodăriilor din Berbești, Ferești, Călinești, Sârbi și Budești, precum și în muzeele în aer liber din Sighet și

ȚESĂTURILE

Femeile Maramureșului și-au îmbrăcat familia, casele și bisericile cu arta țesutului în teară (război), cu migăleala acului de cusut și cu osteneala ochilor în nopțile lungi de iarnă, intrupând astfel straie și covoare, țoluri și cergi, traiste și trăistuțe, fețe de masă și îmbrăcăminte de pat.

În fiecare casă de gazde, se află în camera bună "ruda" - zestrea și mândria fetelor, cu țesături din lână și cânepă, cu toată îmbrăcămintea necesară unei case vrednice și frumoase. Țesăturile sunt lucrate și colorate diferit, în funcție de locul și cinstea date fiecăreia. Lucrate cu motive geometrice, în culori contrastante, covoarele au o bordură cu șiruri de reprezentări antropomorfe sau umane, cum ar fi "hora cu cătane" sau "calul și călărețul".

Ștergurile au un colorit puternic, în tonuri primare de roșu și negru, cu motive mari, asemănătoare celor de

Baia Mare.

Un element de mare originalitate al arhitecturii maramureșene de lemn îl constituie vechile biserici, cele mai multe construite în secolele XVII - XVIII, unele pe locul unor biserici mult mai vechi. De-a lungul timpului, nu puține au fost arse de năvălitori, dar în anii imediat următori au fost reconstruite.

Lemnul este sufletul viu și verde al maramureșeanului, adăpost al trupului și spiritului, ajutor în munca pe câmp, căldura în nopțile de iarnă, într-un cuvânt, inima Maramureșului...

pe covoare. Cergile au o cromatică de două, până la patru culori. Țesăturile autentice sunt cele vopsite în culori naturale, extrase din plante și din coaja copacilor. La Botiza, femeile culeg peste vară flori și frunze, rădăcini și scoarță de copac, și cu ele vopsesc lâna, împletind apoi simboluri păgâne și creștine în covoare minunate.

Casele Maramureșului sunt așternute cu frumusețe și culoare, cu dragoste și respect pentru tradiție, cu căldură și ospitalitate în așteptare veșnică de oaspeți.

CERAMICA

Pământul, apa și focul au prins suflet în mâna moroșanului. Din negura vremurilor, lutul a dat viață unor recipiente cu forme diversificate, de o frumusețe brută și păgână, pictate în culori obținute din pământuri și arse în cuptoare tradiționale. Ceramica de Săcel este arsă din lutul roșu, de foarte bună calitate, este scos de la o mare adâncime, din puțuri de 15- 17 m adâncime. Prin forma vaselor, elementele decorative și prin tehnicile de lucru, ceramica de Săcel este foarte asemănătoare cu ceramica dacică. Însă cuptorul în care ceramica se arde, este de

proveniență romană. Vasele sunt lucrate la roată, sunt ornate simplu, lustruite cu o piatră, lăsate încă o vreme la uscat, ținute apoi în lăzi până când se adună mai multe bucăți și, în sfârșit, arse în cuptor fără a fi smălțuite. Meșteșugul olăritului se practică și azi la Săcel, cu aceleași tehnici străvechi. Alte tipuri de ceramică sunt ceramica smălțuită ornamentată cu cornul de la Vama, ceramica ornamentată cu cornul și pensula de la Vama și Lăpuș, ceramica grafitată din Vama și Valea Izei și ceramica decorată cu pensula din Baia Sprie și Baia Mare.

Astfel, roata olarilor din Maramureș a dat viață și răcoare apei din fântână și gust bucatelor de pe cuptoarele nevestelor din toate satele și văile acestui ținut.

PODOABE TRADIȚIONALE

Costumele moroșencelor capătă culoare și mulțumită podoabelor tradiționale. Coccoanele și femeile tinere poartă mândre în jurul gâtului "zgărdane" făcute din mărgelile mici, viu colorate, înșirate pe ață în diverse motive (în special motivul S, romburi, flori).

COSTUME POPULARE

De sărbătoare sau de zi cu zi, haina moroșanului este impunătoare prin simplitatea și frumusețea ei. Fiecare zonă etnografică are propriile particularități când vine vorba de costumele tradiționale. Costumul din Lăpuș este, de pildă, mult mai sobru și mai elegant decât cel din Maramureșul Istoric, unde culorile sunt vii și intense.

În țara Maramureșului, elementele definitorii ale costumului feminin sunt: năframa, cămașa albă cu mâneci terminate în manșetă sau volan, poalele peste care vin cele două zadii cu dungi orizontale, a căror cromatică diferă în funcție de regiune și statutul social (de regulă negrul alternează cu roșu, galben sau portocaliu). Peste cămașă vin pieptarul și guba, pe

CLOPURILE

În satul Sârbi, pe Valea Cosăului, mai pot fi întâlniți ultimii clopari din Maramureș. Vasile Borodi și Ioan Bârlea confecționează din paie și talaș clopurile fără de care costumul bărbătesc nu este întreg. Bărbatul poartă pe cap acest mic element decorativ cu mândrie și expresia lui este sclipitoare de umor atunci când și-l dă pe ceafă pentru a-și arata mirarea sau admirația pentru o faptă sau o vorbă...

timp de iarnă.

Bărbații poartă o cămașă albă, scurtă, izmene, vara, și cioareci iarna, pe cap clopul sau cușma, tot în funcție de anotimp. Maramureșenii care vor să respecte ca la carte ținuta tradițională nu renunță nici azi la opincile din picioare. În trecut, fiecare sat avea un specific local în privința portului, iar oamenii care veneau la târgul de țară din Sighet, în fiecare primă zi de luni din lună, își recunoșteau proveniența după detalii ale costumului purtat. Un element de identificare în portul femeilor era modul de dispunere a dungiilor din zadie sau cromatică, iar la bărbați, culoarea sumanului.

În unele sate există două tipuri de nunți: nunta „laolaltă” și nunta „detilin” (separat). Mai demult, nunțile aveau loc atât la casa miresei, cât și la casa mirelui, iar nuntașii nu se adunau decât dimineața, fiecare petrecând la casa aceluia care l-a invitat. Nunta se făcea separat, fie pentru că nu încăpeau foarte multi nuntași într-o singură casă (pe atunci nunta nu se făcea la căminul cultural), fie pentru că mirii aparțineau unor familii de „bocotani” și aceștia vroiau să demonstreze că au suficientă avere încât să-și permită să facă două nunți. Totuși, cele mai multe nunți se făceau „laolaltă”, pentru ca familiile mirilor să fie scutite de cheltuieli în plus.

Nunta tradițională de Maramu'

Nunta este o adevărată sărbătoare, ea implică întreaga comunitate, aproape tot satul ia parte la acest eveniment, pentru că este important atât pentru miri, cât și pentru obștea satească.

Pe vremuri, feciorul care vroia să se însoare trimitea o rudă foarte apropiată, obligatoriu bărbat, la părinții fetei, ca s-o „pețescă”, adică s-o ceară în căsătorie. Intrând în casă, pețitorul, după o discuție pregătitoare în care abordează diferite teme gospodărești, întrebă cu subînțeles părinții fetei:

„- Am auzit că aveți de vândut fân și otavă!”

Stăpânul casei, înțelegând unde bate pețitorul, îi răspunde pe dată: „să ne grăim cu baba și cu fata.” Părinții și fata se retrag în altă cameră, pentru a discuta împreună cererea pețitorului. În sfârșit, odată hotărârea luată de către „consiliul familial”, stăpânul casei i-o comunică pețitorului, cu aceleași subînțelesuri:

„- Ne-am grăit cu baba me și cu fata și ne-am înțeles să vă vindem o claie de fân și una de otavă. Dacă vi-i hia vă dăm și o felderă de mălai și una de grâu.”

Oferta cu fânul, otava, mălaiul și grâul constituie un răspuns afirmativ. Fata este de măritat și se pot înțelege. Dacă părinții nu sunt de acord să-și mărite fata după feciorul care o cere în căsătorie, capul familiei răspunde pețitorului:

„- Iertați-ne, dar n-avem de vândut fân și otavă, nici mălai ori grâu, ci numai paie de ovăz.”

Intrând apoi direct în subiect, refuzul se face cu foarte multă diplomație și politețe:

„- Feciorul îi tare bun! Îi din oameni de omnie! Ne place de el, da' n-o putem mărita încă pe fată”, invocându-se diferite motive: că au nevoie de ea la lucru, că nu vrea încă să se mărite etc.

În sfârșit, dacă părinții s-au hotărât să-și mărite fata, sunt invitați feciorul care a pețit-o și părinții lui să vină „pă văzute”. Dacă toate au decurs bine, feciorul invită fata împreună cu părinții ei să-i întoarcă vizita. Dacă mirele și mireasa nu sunt din același sat, mersul „pă văzute” capătă o semnificație deosebită pentru fată.

De multe ori se întâmplă ca ea să vadă pentru prima dată gospodăria unde „merge de noră”. După ce viitorii cuscri s-au înțeles asupra zestrei fetei și a feciorului, despre locul unde vor sta aceștia, se stabilește data „credinței”, care se face, de obicei, într-o sâmbătă seara.

Logodnicii, însoțiți de părinții lor și de rudeniile mai apropiate, se duc la preot acasă, unde are loc „credința” sau logodna

bisericească. La sfârșitul ceremonialului, logodnicii schimbă între ei verighetele și „dau mâna”. Urmează apoi la casa logodnicei o petrecere cu ceterași, băutură și mâncăruri, petrecere care ține până a doua zi.

Înainte ca nunta să aibă loc, preotul trebuie să strige de trei ori, în trei sărbători, „herdetișul” (vestirea nunții în biserică), când merge lumea la biserică. Și se spune așa: „Măria lu' Pătru lu' Vasalie și cu Ionu lu' Grigore să vestesc pentru a-ntâia oară în vederea căsătoriei; dacă cineva are ceva împotriva sau dacă cunoaște ceva care ar fi împotriva religiei, să anunțe parohia imediat.” Se întâmplă să fie neamuri între ei sau să fie fată rușinată sau să fie alte motive. Lumea mai zice: „Părinte, nu ar fi bine să se ieie laolaltă că-s neamuri, is veri de-al doilea sau de-al treilea și îi cruce-n sânge” și atunci preotul trebuie să verifice. Dacă-i adevărat, preotul nu-i mai cunună, dar dacă totul decurge normal, după trei herdetișuri, se poate face nunta. Înainte de a se ocupa de nunta propriu-

zisă, mirele și mireasa merg a chema la nunta. De obicei, chematul la nunta se face înainte cu două săptămâni.

Dacă nunta se face „detilin”, adică separat, mireasa și druștele cheamă nuntașii ei, iar mirele și stegarii invită apropiații lui. Totuși, din partea mirilor mai pot merge la chemat și părinții.

Dar, la o nuntă de „bocotani” (oameni înstăriți) se trimit chemători care invită întreg satul la nunta. Este bine dacă se poate prinde o sărbătoare, că atunci lumea este pe-acasă. Mirele intră în casă, dă binețe cu „Lăudăm pe Iisus”, gazdele răspund: „În veci, amin, să fie lăudat.” De obicei are loc un astfel de dialog:

„- Noa, șazi la daca-i zinit.

- Api nu pot șide tare mult, că am mult de îmblat.

- Apăi șazi un pțic, să nu ne fugă pețitorii.”

Atunci mirele se așează, iar când se ridică spune:

„- Am zinit să vă chem să luați parte și dumneavoastră la nunta.

- Da, pă când-ii ?

- Api, păste două duminici.

- Să sie într-un ceas bun și cu noroc, om mere, să sim sănătoși. Dacă nu, om trimete fecioru or fata.

- Bine dară, vă așteptăm cu drag. Dumnezău să vă ajute!”

Nunta e o mare sărbătoare, care ține trei zile. Ea începe printr-o petrecere la care sunt prezenți tinerii satului. Această petrecere are loc cu o seară înainte de oficierea cununiei religioase, petrecere la care se face „cusutul steagului” și „împletitul cununii”. Feciorii din sat se adună la casa mirelui, iar fetele la casa miresei. Când feciorii au terminat de jucat steagul, iau mirele și se îndreaptă spre casa miresei. Aici sunt întâmpinați de mireasă și de druște, care-i așteaptă cu „strușurile”. Druștele cos strușul stegarului, iar mireasa mirelui. După acestea începe

petrecerea, muzicanții aduși de mire încing atmosfera, lumea începe să joace și să cânte, se aduce mâncare și horincă, iar petrecerea durează până la doua – trei dimineața.

În sfârșit sosește ziua cea mare, ziua nunții. În ziua nunții, stegarul, de dimineață, merge la mire acasă și pune steagul în colțul „târnațului”, sus, să vadă lumea unde-i nunta, în cazul în care mai vin oameni și din alte sate. Mirele și mireasa merg la biserică și se spovedesc duminica dimineața, iar, dacă nunta are loc marțea sau joia, atunci mirii se spovedesc înainte cu o zi. După ce mirii vin de la spovedit, începe pregătirea și îmbrăcarea mirilor, în același timp și la mire și la mireasa.

Mai demult, mireasa, înainte de a pleca la cununie, se scâldea în apă neîncepută dacă era „fată cinstită”. În apă „pune bani de argint, ca să sie cu noroc și să nu să lege de ie ceas rău; la mână să lega cu argint ziu și să cântare cu grunz de sare ca să nu să icie de ie meșteșăguri”. Cântărirea „cu sare mare și argint ziu să face în ptelea goală” pe un cântar mare, luat împrumut de la un „jâd” (evreu) sau „pă cântaru’ cu care să măsură grâul îmblătit”.

După scâldat și cântărire, mireasa era îmbrăcată cu: poale cu colți, „sumnă”

Nunta e o mare sărbătoare, care ține trei zile. Ea începe printr-o petrecere la care sunt prezenți tinerii satului. Această petrecere are loc cu o seară înainte de oficierea cununiei religioase, petrecere la care se face „cusutul steagului” și „împletitul cununii”.

MIHAI POP, *elevul lui Ovid Densușianu*

Născut la 18 noiembrie 1907, în localitatea Glod din Maramureș, profesorul Mihai Pop a fost unul din cei mai mari cercetători ai folclorului românesc, pe care l-a predat, ca nimeni altul, la Universitatea din București.

„Profesorul era privit cu admirație, cu infinit respect, inclusiv de colegii săi americani. El era prețuit pentru știința sa (știa tot despre temele abordate, fiind, ca să preiau o sintagmă a Domniei sale, o „enciclopedie nescrisă”), dar și pentru disponibilitățile sale sufletești...”

Elev al marelui profesor Ovid Densușianu, la numai 35 de ani devine doctor în Filologie, cu o teză scrisă în limba cehă, sub îndrumarea reputatului filolog, profesorul M. Weigart. Urmează o carieră strălucită, începută îndată după terminarea studiilor, când participă la anchetele sociologice complexe,

Remarcabilul profesor a fost creator de școală folclorică. Discipol și colaborator al marilor profesori Ov. Densușianu, D. Caracostea, D. Gusti, C. Brăiloiu, Mihai Pop a realizat o sinteză metodologică și teoretică a școlilor antebelice, creând „școala folclorică de la București”, cu un rol determinant în orientarea și promovarea cercetărilor în domeniul culturii tradiționale românești.

sub conducerea profesorului Dimitrie Gusti, și încununată de o mulțime de lucrări științifice.

Împună cu Anton Golopentia conduce un grup de cercetări sociologice, iar ca președinte de onoare al Societății Studențești de Etnografie și Folclor organizează și conduce anchetele de teren ale studenților și tinerilor cercetători.

Au fost ani în care Universitatea din București îi avea profesori pe academicienii Alexandru Rosetti și Tudor Vianu, împreună cu care profesorul Mihai Pop a coordonat activitatea Cercului de Poetică și Stilistică, la care au participat - studenți pe-atunci - viitori cercetători și profesori universitari.

A știut, ca nimeni altul, să stârnească interesul cercetătorilor străini pentru satul românesc, pentru folclorul nostru autentic, într-o vreme în care înflorau manifestările festive legate de arta populară.

Lecțiile sale au rămas memorabile și l-au impus în istoria învățământului etnologic românesc ca nume de referință. Și-a învățat elevii să fie demni, să nu se îndoie în fața loviturilor vieții, de care Profesorul însuși nu a fost scutit.

Cursul său de Folclor literar românesc (publicat în 1976, în colaborare cu Pavel Ruxăndoiu) face parte și în prezent din bibliografia de referință. Cursurile speciale - (opționale) - aveau o tematică ce urmărea să acopere o gamă diversă de probleme, de la textul folcloric, până la sinteze poetice,

precum *Cântecul epic* (1962-1963), *Interpretarea textului folcloric* (1963-1964), *Balada nuvelistică* (1964-1965), *Poezia obiceiurilor de peste an* (1965-1966), *Poetica folclorului* (1966-1967), *Epica eroică românească* (1968-1969), *Interpretarea textului folcloric* (1970-1971) etc. Aceste cursuri speciale,

ca și Cercul Științific Studențesc de Folclor, pe care l-a inițiat și condus în cadrul Facultății de Filologie (Limba și Literatura Română) au avut un important rol în formarea, deopotrivă, a cercetătorilor științifici și a cadrelor didactice, în stimularea spiritului creator și a curiozității științifice, canalizată metodic, într-un domeniu ce s-a desprins greu de amatorismul animatorilor culturali de la finele secolului al XIX-lea.

Despre cursul de folclor ținut de profesorul Pop, la UCLA, Los Angeles, în 1984, Ion Șeuleanu își amintește:

„Cursul s-a bucurat de o remarcabilă audiență și de o excelentă primire din partea studenților americani, a tinerilor „masters” și doctoranzi, dar și a profesorilor de la Folklore Center. Profesorul era privit cu admirație, cu infinit respect, inclusiv de colegii săi americani. El era prețuit pentru știința sa (știa tot despre temele abordate, fiind, ca să preiau o sintagmă a Domniei sale, o „enciclopedie nescrisă”), dar și pentru disponibilitățile sale sufletești...”

Ion Șeuleanu

„Profesorul Mihai Pop a făcut școală și a îndrumat sute de lucrări de licență și câteva zeci de teze de doctorat ale unor cercetători din țară, dar și din străinătate, încât cine ar avea curiozitatea (și posibilitatea) să parcurgă referatele sale ar găsi în ele idei înnoitoare, deschideri nebănuite, sugestii prețioase, iar intervențiile sale orale la aceleași susțineri de doctorat, inclusiv în ultimii ani, rămân pentru cei care le-au ascultat, adevărate lecții, prelegeri magistrale, de claritate, coerență și noutate, pe care mulți dintre cei mai tineri și le-ar dori din plin. Aceasta ține, în fond, de o altă mare lecție a profesorului: lecția de viață”

Nicolae Constantinescu

Împună cu profesorii academicienii Alexandru Rosetti și Tudor Vianu, profesorul Mihai Pop a coordonat activitatea Cercului de Poetică și Stilistică, la care au participat - studenți pe-atunci - viitori cercetători și profesori universitari.

Meșterul Manole de Berința

Maramureșenii știu să mulțumească pentru toate, bune ori rele, pentru că toate vin de la Dumnezeu. Așa e și povestea Mănăstirii Berința. Povestea unui destin împlinit și totodată tragic.

Mănăstirea “Sf. Apostol Andrei” este situată pe drumul ce leagă Târgu Lăpuș de Baia Mare.

O familie simplă, formată din tată, mamă și fiu, a avut șansa, după Revoluție, să se dezvolte financiar cu ajutorul Domnului. Probabil că planul lui Dumnezeu neînțeles de nimeni a fost ca această familie să cumpere un loc la poalele dealului din Berința, într-o atmosferă de poveste.

Într-o zi, urcând dealul, fiul a zis: “Tată, ce mănăstire frumoasă închinată Domnului am putea face noi aici!” Acesta a fost momentul în care Dumnezeu a făcut să se înalțe în sufletele lor dorința zidirii unui locaș sfânt prin care să mulțumească Domnului pentru tot ce le-a dăruit.

Temelia acestei Sfinte Mănăstiri s-a pus în

luna martie a anului 1997 la dorința familiei Mircea și Doina Rusu, în memoria singurului copil, Bogdan-Nicolae, care odihnește în acest loc.

În anul 2001, la îndemnul P.S. Justinian Chira, am venit un grup de maici de la Păltiniș-Sibiu, pentru a da viață acestei Mănăstiri. În prezent există patru viețuitoare, împreună cu Maica Stareță Eufrasia, având un program de rugăciune zilnic.

În incinta Mănăstirii există o sală de mese pentru aproximativ 300 de persoane și o casă monahală cu chilii, în care locuiește personalul. Pictura bisericii a fost începută în anul 2003 și nu este finalizată, biserica având ca hram “Schimbarea la Față” (6 august) și “Sf. Apostol Andrei” (30 noiembrie).

